

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата юридичних наук, професора

ХАБЛО Оксани Юріївни

на дисертацію БУЧАЦЬКОГО Миколи Олеговича на тему

«Нотаріально посвідчені документи як джерело доказів у кримінальному процесі: теоретичні та практичні аспекти», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми дослідження. Ознайомлення з рукописом дисертаційного дослідження Бучацького Миколи Олеговича на тему «Нотаріально посвідчені документи як джерело доказів у кримінальному процесі: теоретичні та практичні аспекти», авторефератом дисертації, а також науковими публікаціями здобувача свідчить, що автором здійснено комплексне дослідження однієї з актуальних проблем сучасної науки кримінального процесуального права, пов'язаної з визначенням процесуального статусу, доказової природи та особливостей використання нотаріально посвідчених документів у кримінальному провадженні. Проведений аналіз норм кримінального процесуального законодавства України, законодавства про нотаріат, практики Верховного Суду та Європейського суду з прав людини, а також сучасних доктринальних підходів дозволив автору сформулювати науково обґрунтовані висновки щодо місця нотаріально посвідчених документів у системі процесуального доказування та запропонувати напрями вдосконалення відповідного нормативно-правового регулювання.

Актуальність обраної тематики зумовлена тим, що сучасний розвиток кримінального процесу супроводжується постійним ускладненням механізмів формування доказової інформації, цифровізацією суспільних

відносин, розширенням сфери застосування нотаріальних процедур та зростанням ролі офіційних документів у підтвердженні юридично значущих фактів. За таких умов нотаріально посвідчені документи дедалі частіше використовуються під час досудового розслідування і судового розгляду, однак чинне кримінальне процесуальне законодавство не містить комплексного врегулювання особливостей їх процесуального статусу, порядку одержання, дослідження та оцінки як джерел доказів. Це зумовлює існування неоднакової правозастосовної практики, виникнення дискусій щодо співвідношення нотаріальної таємниці із завданнями кримінального провадження та потребує подальшого наукового осмислення.

Особливої актуальності дослідження набуває в контексті європейської інтеграції України та необхідності приведення національної практики у відповідність до стандартів, сформованих Європейським судом з прав людини щодо захисту права на повагу до приватного життя, забезпечення справедливого судового розгляду, пропорційності втручання держави у сферу конфіденційної інформації та належного захисту професійної таємниці. Водночас розвиток електронного нотаріату, електронних документів і цифрових технологій зумовлює появу нових процесуальних викликів, пов'язаних із забезпеченням автентичності, допустимості та достовірності доказової інформації, що також потребує належного теоретичного обґрунтування.

З огляду на викладене можна констатувати, що дисертаційне дослідження присвячене вирішенню важливої наукової проблеми, яка має не лише теоретичне, а й істотне практичне значення для подальшого розвитку кримінального процесуального права, удосконалення законодавства України про нотаріат, формування єдиної судової практики щодо використання нотаріально посвідчених документів у кримінальному провадженні та забезпечення ефективного захисту прав і законних інтересів учасників кримінального процесу.

Викладене дає підстави дійти висновку, що тема дисертаційної роботи є актуальною, своєчасною та відповідає сучасним потребам розвитку науки кримінального процесуального права і практики його застосування.

Дисертацію виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020); Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки (Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021); Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023); Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції на період до 2026 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 року № 1155-р); рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 червня 2023 року «Про прискорення судової реформи та подолання проявів корупції у системі правосуддя» (Указ Президента України від 30 червня 2023 року № 359/2023).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Приватної установи «Науково-дослідний інститут публічного права» від 22 грудня 2015 року (протокол № 6).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність є достатньо високим та підтверджується внутрішньою логікою дослідження, системністю викладення матеріалу та узгодженістю між його структурними елементами. У роботі послідовно простежується концептуальний підхід до розуміння кримінального процесуального доказування як багаторівневої діяльності, що охоплює збирання, перевірку та оцінку доказів, а також формування на їх основі процесуально значущих висновків.

Дисертант ґрунтовно спирається на доктринальні підходи щодо розмежування понять «джерело доказу», «засіб доказування» та «доказ», розглядаючи їх як взаємопов'язані, але не тотожні категорії кримінального процесу. Такий підхід узгоджується з науковими позиціями щодо багатокомпонентної природи доказування, яке включає як пізнавальний, так і діяльнісний аспекти та передбачає формування доказового знання шляхом процесуально визначених дій.

Важливим елементом обґрунтування виступає врахування сучасних підходів до цифрової трансформації доказування, зокрема аналізу цифрових слідів (активних і пасивних), які розглядаються як потенційні джерела доказової інформації. Такий підхід свідчить про адаптацію класичної процесуальної теорії доказів до умов інформаційного суспільства та розвитку цифрових технологій, що розширюють емпіричну базу доказування у кримінальному процесі.

Достовірність наукових висновків також забезпечується зверненням до практики Європейського суду з прав людини, зокрема до стандарту доказування «поза розумним сумнівом» та вимог щодо всебічної оцінки доказів національними судами. Це дозволяє дисертанту інтегрувати національну процесуальну модель доказування у контекст європейських стандартів справедливого судового розгляду.

Окремо слід відзначити логічну завершеність авторської позиції щодо еволюції процесу доказування, включаючи порівняння положень КПК України 1960 року та чинного КПК України, що дозволяє обґрунтувати сучасну модель формування доказової бази в суді першої інстанції як самостійний етап доказування.

Таким чином, наукові положення дисертації є належно аргументованими, логічно узгодженими та базуються на комплексному поєднанні доктринальних, нормативних і практичних джерел. Це дозволяє зробити висновок про достатній ступінь їх обґрунтованості та достовірності,

а також про можливість використання сформульованих рекомендацій у науковій, правозастосовній та навчальній діяльності.

Сформульовані у дисертаційній роботі наукові положення відзначаються високим рівнем логічної завершеності, внутрішньою цілісністю та системним взаємозв'язком між усіма елементами структури дослідження. Автор демонструє глибоку наукову аргументацію, яка базується на ґрунтовному аналізі джерельної бази та емпіричних даних. Запропоновані дисертантом практичні та теоретичні рекомендації не є відірваними від контексту; вони органічно впливають із результатів проведеного аналізу та повністю узгоджуються з базовими концептуальними засадами праці. Авторські напрацювання мають вагоме прикладне значення, оскільки спрямовані на законотворчу сферу через оптимізацію та подальше вдосконалення норм чинного кримінального процесуального законодавства України, а також на правозастосовну практику з метою підвищення ефективності діяльності органів досудового розслідування, прокуратури та судових інстанцій. Крім того, результати дослідження орієнтовані на науково-освітній простір, що передбачає використання матеріалів під час розробки спецкурсів, підручників і в подальших теоретичних дослідженнях цієї проблематики. Загальний зміст та архітектоніка дисертації беззаперечно свідчать про належний рівень обґрунтованості, репрезентативності та достовірності всіх сформульованих наукових висновків.

Наукова новизна положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу в опублікованих працях.

Проведений аналіз дисертаційного дослідження дозволяє констатувати, що автором отримано комплекс результатів, які характеризуються належним рівнем наукової новизни, системності та внутрішньої узгодженості. Дисертаційна робота є цілісним дослідженням проблематики використання нотаріально посвідчених документів у

кримінальному процесі як джерела доказів, що охоплює як теоретичні аспекти їх правової природи, так і процесуальні питання залучення, оцінки та використання у кримінальному провадженні.

Ключовим науковим результатом є запропоноване автором визначення поняття «нотаріально посвідчені документи як джерело доказів у кримінальному процесі». У роботі така категорія розглядається як письмові документи, у тому числі в електронній формі, створені або засвідчені в порядку, передбаченому законодавством про нотаріат, які містять зафіксовані з дотриманням установленої законом форми та процедури відомості про юридично значущі факти й обставини та можуть бути залучені й використані у кримінальному провадженні відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства як джерело доказової інформації для встановлення обставин кримінального правопорушення. Це положення розширює традиційне розуміння письмових джерел доказів та уточнює їх місце у структурі кримінального процесуального доказування.

Важливим елементом наукової новизни є обґрунтування необхідності вирішення конфлікту між інтересами правосуддя та режимом нотаріальної таємниці. Автор переконливо показує, що зазначена проблематика зумовлена нормативною фрагментарністю регулювання, неоднорідністю судової практики та відсутністю уніфікованих доктринальних підходів. У цьому контексті дисертація спрямована на пошук балансу між публічним інтересом у розслідуванні кримінальних правопорушень та приватним інтересом щодо захисту конфіденційної нотаріальної інформації.

Окрему наукову цінність становить запропонована система критеріїв належності, допустимості та достовірності відомостей, зафіксованих у нотаріально посвідчених документах. Вона сформульована з урахуванням вимог кримінального процесуального законодавства та спеціального законодавства про нотаріат і спрямована на підвищення якості процесуальної оцінки таких документів у кримінальному провадженні.

У дисертації удосконалено класифікаційний підхід до нотаріально посвідчених документів шляхом чіткого розмежування нотаріального посвідчення як процесуальної процедури та нотаріального акту як її документального результату. Такий підхід дозволяє більш структуровано визначати їх місце у системі письмових джерел доказів та уточнює їх процесуальне значення у кримінальному судочинстві.

Подальшого розвитку набули положення щодо понятійно-категоріального апарату кримінального процесу, зокрема у частині співвідношення понять «нотаріальні документи», «нотаріально посвідчені документи» та «нотаріальні акти». У роботі також розвинено уявлення про процесуальний статус нотаріуса як носія професійної таємниці, що зумовлює необхідність спеціальних процесуальних гарантій при залученні нотаріальних документів або самого нотаріуса до кримінального провадження.

Слід відзначити, що наведені наукові положення логічно взаємопов'язані та утворюють цілісну концепцію ролі нотаріально посвідчених документів у системі кримінального процесуального доказування. Вони послідовно розкриваються у відповідних структурних частинах дисертації, що свідчить про внутрішню узгодженість та завершеність авторської позиції.

Щодо повноти викладу результатів дослідження в опублікованих працях, слід констатувати, що основні положення дисертації, зокрема щодо визначення нотаріально посвідчених документів як джерела доказів, проблеми нотаріальної таємниці, критеріїв оцінки таких документів та їх класифікації, відображені в наукових публікаціях здобувача. Це свідчить про належний рівень апробації результатів дослідження та їх достатню наукову репрезентативність.

Узагальнюючи викладене, можна дійти висновку, що дисертаційна робота містить вагомі науково обґрунтовані положення, які розширюють

сучасну доктрину кримінального процесуального доказування та мають як теоретичне, так і практичне значення для подальшого розвитку правозастосовної практики у відповідній сфері.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Вивчення дисертаційного дослідження Буцацького Миколи Олеговича свідчить про належний рівень апробації його основних наукових положень та достатню повноту висвітлення результатів дослідження у наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення роботи знайшли відображення у фахових наукових статтях та матеріалах науково-практичних конференцій, що забезпечило їх наукове обговорення й апробацію в академічному середовищі.

Зміст дисертації характеризується логічною послідовністю викладення матеріалу, системним підходом до аналізу теоретичних і практичних аспектів кримінального процесуального доказування. Автор комплексно досліджує доктринальні підходи до розуміння доказування, його гноссологічної, діяльнісної та інтегративної природи, аналізує сучасні концепції структури доказу, співвідношення фактичних даних, джерел доказів і засобів доказування, а також приділяє значну увагу проблемам використання цифрової інформації у кримінальному процесі та практиці Європейського суду з прав людини щодо оцінки доказів. Наведені положення інтегровані в єдину концепцію дослідження та підпорядковані вирішенню поставлених завдань.

Ознайомлення зі змістом дисертації не дає підстав констатувати наявність ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації. Автор належним чином використовує наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, нормативні джерела, практику Європейського суду з прав людини та Верховного Суду із дотриманням вимог щодо цитування та оформлення наукових посилань. Використані наукові положення не мають характеру

механічного запозичення, а критично осмислюються й узагальнюються для формування власних висновків та аргументації.

Позитивно оцінюючи науковий рівень дисертаційного дослідження, його теоретичне та практичне значення, водночас слід звернути увагу на окремі положення, які мають дискусійний характер або потребують додаткового обґрунтування й можуть бути предметом наукової дискусії під час публічного захисту, зокрема:

1) автор ґрунтовно досліджує теоретичні засади кримінального процесуального доказування, аналізує його гносеологічний та інтегративний підходи, а також приділяє увагу структурі доказу. Водночас доцільним видається більш чітке визначення авторської позиції щодо співвідношення понять «доказ», «джерело доказу» та «засіб доказування», оскільки у роботі наведено різні доктринальні підходи, однак власна позиція щодо їх взаємозв'язку могла б бути сформульована більш виразно;

2) у дисертації значну увагу приділено цифровій інформації та особливостям її використання у кримінальному процесі, зокрема аналізуються активний і пасивний цифрові відбитки та їх доказове значення. Разом із тим, заслуговувало б на більш детальне висвітлення питання процесуального порядку перетворення цифрової інформації на допустимий доказ у кримінальному провадженні, з урахуванням особливостей її фіксації, збереження та дослідження;

3) аналізуючи практику Європейського суду з прав людини, автор обґрунтовано підкреслює значення цієї практики для національного кримінального процесу. Водночас роботу могла б посилити більш розгорнута характеристика застосування зазначеної практики саме під час оцінки окремих категорій теорії доказів у кримінальному провадженні;

4) у дисертації досліджено національне кримінальне процесуальне законодавство та практику його застосування, однак порівняльно-правовий аналіз зарубіжного досвіду використання нотаріальних документів як джерел

доказів представлено недостатньо широко. Насамперед це стосується законодавства держав континентальної правової системи, у яких нотаріат традиційно виконує превентивну функцію та має особливий доказовий статус. Більш детальне дослідження відповідних моделей могло б посилити аргументацію автора щодо перспектив удосконалення українського законодавства;

5) у роботі простежується прагнення автора поєднати класичні теоретичні положення кримінального процесу з сучасними тенденціями розвитку цифрових технологій. Проте окремі запропоновані висновки щодо перспектив розвитку інституту доказування потребують подальшої конкретизації крізь призму можливих змін кримінального процесуального законодавства України та відповідної судової практики.

Водночас, наведені зауваження мають переважно рекомендаційний і дискусійний характер, не стосуються концептуальних положень дисертаційного дослідження та не впливають на його загальну позитивну оцінку. Вони можуть бути враховані автором у подальших наукових дослідженнях і під час практичного впровадження отриманих результатів.

Вищевикладене дає підстави зробити висновок, що дисертаційне дослідження Буцацького Миколи Олеговича є самостійною, завершеною кваліфікаційною науковою працею монографічного характеру, в якій здійснено системний аналіз нотаріально посвідчених документів як джерела доказів у кримінальному процесі. Автореферат за своїм змістом відображає основні положення дисертації, її структуру, наукові результати та висновки. Опубліковані наукові праці здобувача достатньою мірою розкривають основні ідеї та положення дослідження.

Дисертаційне дослідження Буцацького Миколи Олеговича на тему: «Нотаріально посвідчені документи як джерело доказів у кримінальному процесі: теоретичні та практичні аспекти» за своєю актуальністю, науковою новизною, обґрунтованістю та достовірністю отриманих результатів, їх

теоретичним рівнем та практичною корисністю, повністю відповідає вимогам, які встановлені до кандидатських дисертацій, зокрема п.п. 9, 11, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), вимогам, які висуваються до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), а її автор за результатами прилюдного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

професор кафедри кримінальної юстиції

Навчально-наукового інституту права та психології

Національної академії внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, професор

Оксана ХАБЛО

Підпис засвідчую:

Проректор Національної академії

внутрішніх справ, доктор юридичних наук,

професор, заслужений юрист України

полковник поліції

Олег ТАРАСЕНКО